

**КОНЦЕПЦІЯ МОВЛЕННЯ З ТЕМАТИКИ
НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН
НАЦІОНАЛЬНОЇ СУСПІЛЬНОЇ
ТЕЛЕРАДІОКОМПАНІЇ УКРАЇНИ**

Про документ

Концепція мовлення з тематики національних меншин (далі – концепція) визначає основні напрями й засади роботи ПАТ «НСТУ» щодо задоволення медійних потреб національних меншин, які компактно та дисперсно проживають на території України.

13 лютого 2018 року ПАТ «НСТУ» оприлюднило для широкого обговорення першу версію «Концепції мовлення з тематики національних меншин». Цей документ пояснював основні принципи роботи під час створення програм із міжнаціональної тематики, діагностував сучасний стан українського суспільного мовлення, яке наразі проходить процеси стабілізації та консолідації для підтримки забезпечення своєї незалежності, професійності й ефективності.

У результаті відкритого обговорення створено другу редакцію документа, що враховує зауваження представників регіональних редакцій Суспільного, які мовлять мовами нацменшин, профільних громадських організацій, представників національно-культурних товариств, представників різних етнічних спільнот, міжнародних організацій та експертів профільних державних органів України.

Концепцію розроблено відповідно до Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, Конституції України, законів України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин», «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України», «Про телебачення і радіомовлення», «Про національні меншини в Україні», а також інших нормативно-правових актів, які регулюють відносини в цій сфері.

Про Суспільне Мовлення

Місія ПАТ «НСТУ» (далі – суспільний мовник, телерадіокомпанія) полягає в захисті свобод, наданні суспільству достовірної та збалансованої інформації про Україну та світ, а також налагодженні громадського діалогу задля зміцнення суспільної довіри й розвитку громадянської відповідальності.

Розглядаючи національні меншини як невід’ємну, різноманітну та унікальну частину народу України, суспільний мовник визначає, що програми про національні меншини й мови національних меншин – важливі компоненти мовлення національних і регіональних теле- й радіоканалів Суспільного. Метою створення концепції є визначення стратегічних пріоритетів і орієнтирів суспільного мовника в налагодженні якісного міжетнічного діалогу на теренах усієї країни.

Український суспільний мовник є найбільшим незалежним інструментом для забезпечення присутності мов національних меншин у засобах масової інформації. ПАТ «НСТУ» інтегрує у своїй діяльності всі спільноти, соціальні верстви та покоління, включно з представниками різних національних меншин, забезпечуючи при цьому повагу до різних ідентичностей і потреб.

Концепція мовлення національних меншин спрямована на утвердження поваги до української мови та мов національних меншин. Ці процеси в нашому розумінні є не взаємовиключними, а взаємодоповнювальними. Тільки рівний доступ до перевіреної інформації, розуміння національних особливостей і спротив стереотипам можуть стати засадами для єдності народу України й зміцнення суспільної довіри. Національні меншини засобами суспільного мовника й надалі матимуть право зберігати основоположні елементи своєї ідентичності через інформування, аналіз і розповідь про традиції, історію, культуру й побут зовнішній аудиторії (контент про національні меншини) та внутрішній (контент мовами національних меншин).

Суспільне мовлення надає гарантії про розповсюдження контенту для національних спільнот на різних рівнях:

- *регіональне мовлення – для забезпечення потреб національних меншин, що компактно проживають на певній території, згідно з розділом «Про контент-стратегію»;*
- *загальнонаціональне мовлення – для забезпечення потреб національних меншин, які проживають дисперсно або є новітніми спільнотами, згідно з розділом «Про контент-стратегію».*

Суспільне мовлення відповідно до стратегії розвитку прагне до конвергентності платформ, а це означає, що увесь продукт, виготовлений в оновленій структурі ПАТ «НСТУ», має бути адаптованим до всіх доступних мовнику платформ – телебачення, радіо, цифрової платформи.

Ризики, що постають перед Суспільним мовленням:

- *недофінансування всупереч Закону України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» (у 2018 році ПАТ «НСТУ» профінансовано лише на 50%);*
- *тривале неефективне використання ресурсів – технічних і кадрових;*
- *вимоги до реанімаційних заходів щодо повернення довіри аудиторії;*
- *невідповідність сучасним критеріям якості контенту;*
- *загрози інформаційній безпеці країни.*

Про передумови

Суспільне мовлення України взяло на себе обов'язок слугувати громадськості в усьому її різноманітті, зокрема національним меншинам, які можуть не мати доступу до послуг на комерційному ринку. В умовах інформаційної війни для протистояння пропаганді й зовнішньому ворогу, який порушив державний суверенітет і територіальну цілісність країни, перед народом України постає завдання відшукати свій шлях обходу міжнародної ворожнечі, що вірусно пронеслася цілим світом. Суспільний мовник як найбільший незалежний медіа-майданчик займає в цьому процесі провідне місце. Тому повноцінне фінансування ПАТ «НСТУ» має стати пріоритетом державної політики й відображенням усіх зобов'язань, які взяло на себе Суспільне мовлення.

Українці з повагою і відкритістю ставляться до різних національностей, про що свідчить постійне перебування в топ-20 країн світу за дотримання міжнародних стандартів добросусідства. Згідно з всеукраїнським переписом населення понад 130 національних меншин мирно проживають на території України й рівноправно користуються правами та свободами. І головне завдання Суспільного мовника – запобігати потенційним конфліктам, надавати майданчик для діалогу й створювати програми з просвітницькою функцією. Це важливо для суспільної злагоди та чесного, точного, безстороннього представлення тем нацменшин в ефірі Суспільного мовника.

Серед завдань Суспільного мовника в межах концепції мовлення національних меншин, можна виділити такі:

- *інформувати про події в регіоні, країні та світі;*
- *створювати майданчик для діалогу на суспільно-політичні теми;*
- *допомагати формуванню відкритого громадянського суспільства;*
- *підтримувати повагу до культурного різноманіття;*
- *провадити просвітницьку діяльність;*
- *зберігати культурну спадщину;*
- *сприяти збереженню й використанню мов національних меншин;*
- *підтримувати міжкультурне порозуміння та соціальну інтеграцію всіх членів суспільства.*

Про принципи

Принципи, описані в цьому документі, мають стати формулою професійності для всіх, хто працює з контентом на міжнаціональну тематику. На етапі розробки ідеї команда, що працює над програмою, має детально проаналізувати всі питання, пов'язані з цією темою. Пріоритет – у виваженій подачі суперечливих тем з урахуванням різних точок зору.

Будь-який контент в ефірі Суспільного мовника має відповідати всім стандартам редакційного статуту ПАТ «НСТУ». Окрім цього, кореспонденти, автори проектів, редактори й продюсери програм мають дотримуватися таких принципів:

- *сприяти рівному відображенню представників національних меншин у сфері економічного, соціального, політичного та культурного життя громадян України;*
- *утримуватися від дискримінації та не використовувати мову ворожнечі;*
- *залучати представників різних етнічних спільнот до обговорення важливих суспільних подій регіону та країни;*
- *забезпечувати відкритість платформ мовлення;*
- *зміцнювати й популяризувати міжкультурний діалог;*
- *підтримувати мовне та культурне розмаїття;*
- *захистити самобутність і свободу вираження поглядів, що не порушують прав інших.*

Про структуру

Згідно з офіційними даними (перепис населення 2001 року) національні меншини в Україні становили 27,3% від усіх жителів. Найчисельніші з них: росіяни, євреї, білоруси, молдавани, болгары, поляки, угорці, румуни, греки, татари, вірмени, роми.

Місця компактного проживання етнічних спільнот визначено переписом населення від 2001 року: Закарпатська область, Львівська область, Чернівецька область, Житомирська область, Одеська область, Миколаївська область, Херсонська область, Запорізька область, Дніпропетровська область, Донецька область.

Найбільша національна меншина в Україні – росіяни. Їхня чисельність становить 17,3%. В умовах гібридної війни зі східним сусідом, створення контенту з вживанням російської мови є, можливо, єдиним способом донести перевірену й збалансовану інформацію до громадян України, які перебувають на тимчасово окупованих територіях. Вживання російської мови на суспільному мовнику регламентують чинне законодавство, редакційний статут ПАТ «НСТУ» і концепції мовлення UA: ДОНБАС і UA: КРИМ. Ці платформи мають статус регіональних мовників спеціального значення, який передбачає, що вони працюють не за концепцією регіонального мовлення, однаковою для всіх інших регіональних філій, а матимуть кожен свою концепцію.

Кримські татари, які нині зазнають постійних переслідувань, репресій і знущань, заслуговують окремої уваги Суспільного мовника. Майданчиком для рівного доступу до інформації, місцем, де представлено інтереси цієї громади, а також скарбницею національної пам'яті кримських татар став канал UA: КРИМ. Концепція мовлення UA: КРИМ забезпечуватиме всі потреби вищезгаданої етнічної спільноти в межах Суспільного мовника.

Редакції мовами національних меншин у структурі ПАТ «НСТУ» є у складі Закарпатської, Чернівецької та Одеської регіональних дирекцій. Загалом на Суспільному мовленні України виробляють теле- та радіопрограми 10 мовами, серед яких гагаузька, болгарська, молдавська, румунська, німецька, русинська, ромська, російська, угорська й словацька.

Закарпатська РД

Характерною особливістю населення Закарпатської області є багато-національність. За даними перепису населення 2001 року на території області проживають представники понад 100 національностей і народностей. Найбільш численні національності – угорці (12,1%), румуни (2,6%), росіяни (2,5%).

У складі Закарпатської РД працює 5 редакцій мовами національних меншин: угорська, румунська, російська / ромська / русинська, словацька, німецька. Загалом в ефір Закарпатської РД виходить 14 телевізійних і 13 радієвих програм без перекладу і субтитрів українською мовою.

Чернівецька РД

Особливістю національного складу населення Чернівецької області є його багатонаціональність. За даними всеукраїнського перепису населення на території області проживають представники близько 80 національностей і народностей. Найбільш численні національності – румуни (12,5%), молдавани (7,3%), росіяни (4,1%).

У складі Чернівецької РД працює одна редакція мовами національних меншин – румунська, що задовольняє інформаційні потреби румуномовної меншини і виготовляє 5 телевізійних і 8 радієвих програм. Усі програми транслюють румунською мовою без перекладу або субтитрів.

Одеська РД

Особливістю національного складу населення Одеської області є найбільша кількість представників національностей і народностей – 133. Найчисленніші національності – росіяни (20%), болгари (7,3%), молдавани (4,1%).

В Одеській РД виготовляють програми трьома мовами національних меншин: болгарською, молдавською і гагаузькою. Загалом в ефір Одеської РД виходить три телевізійні програми без перекладу або субтитрів.

Регіональні редакції задовольняють медійні потреби тих національних меншин, які проживають компактно на території вказаного регіону. Інформаційний контент є нерегулярним, неможливо відслідкувати відповідність журналістським стандартам, суспільно-політичні ток-шоу, культурно-просвітницькі програми через відсутність субтитрування є незрозумілими для носіїв інших мов. Окрім того, програми, котрі виробляють у цих філіях, не використовують в інших регіонах, і через це не вирішують одного з головних завдань Суспільного мовлення: «Зробити Україну командою». У наступному розділі буде запропоновано шляхи вирішення описаних проблем.

Про контент-стратегію

*Увесь контент, вироблений Суспільним мовленням України, як у центральній, так і в регіональних дирекціях, поділяється за напрямками: суспільно-політичний, розважальний і просвітницький, якими опікуються відповідні члени правління, а також інформаційний, роботу якого курує незалежна фігура – генеральний продюсер інформаційного мовлення.

Наглядова рада ПАТ «НСТУ», визначаючи пріоритетні завдання для Суспільного мовлення під час створення Концепції мовлення з тематики національних меншин, рекомендує зорієнтуватися на «перехресній» стратегії: з одного боку, розкриття проблем і здобутків кожної національної меншини для всього українського суспільства, а з іншого, насичення регіонального мовлення мовами національних меншин інформацією про важливі події, проблеми та здобутки в Україні та світі. Наглядова рада також наполягає на відході від принципу «культурних резервацій», коли інформація подається здебільшого мовою цієї меншини та розрахована на аудиторію з представників саме цієї меншини (протокол засідання від 23 січня 2017 року).

Контент мовами національних меншин – регіональне мовлення

Місія регіональних мовників відповідно до стратегії розвитку ПАТ «НСТУ» – об'єднувати різноманітну країну, збільшуючи зацікавленість та обізнаність усіх про своєрідність і неповторність кожної з її частин. Регіональне мовлення виробляє власний унікальний контент, що висвітлює локальні події та не конкурує із загальнонаціональними мовниками. Перевага регіонального суспільного мовника – в незалежності від місцевої влади та політичних еліт.

Суспільний мовник як важливе джерело збалансованої та неупередженої інформації, а також різних політичних поглядів має забезпечувати національні меншини щоденним інформаційним контентом мовами національних меншин у регіонах, де є ризик, що аудиторія не володіє українською мовою в достатньому для розуміння обсязі. Виробництво новин щодня задіює найбільшу кількість ресурсів, тому інтеграція з основним виробничим процесом надасть працівникам редакцій мовами національних меншин доступ до всього технічного потенціалу філії.

Виходячи з цього, пріоритет у виготовленні **контенту інформаційного напрямку (новини)** полягає у збільшенні кількості випусків новин у Закарпатській області (угорською мовою) і Чернівецькій області (румунською

мовою). Ведучими щоденних новин будуть носії мови національної меншини, які є авторитетними для своєї аудиторії. Перевагу надаватимуть редакторам і ведучим регіональних редакцій мовами нацменшин Суспільного. При цьому наголошуємо, що інформаційні підрозділи Закарпатської та Чернівецької РД мають приділяти особливу увагу темам, що пов'язані з життям і діяльністю національних меншин. Відповідальність за якість новинного контенту лежить на шеф-редакторі новин відповідної філії за умови своєчасного та повного інформування представником редакції нацменшин.

Наскрізна комунікація під час виготовлення **суспільно-політичного контенту** – як на рівні взаємодії з регіональними редакторами суспільно-політичного мовлення, так і безпосередньо з генеральним продюсером напряду дасть можливість підвищити якість контенту. Важливо звернути увагу на те, що центральна дирекція слідкує виключно за дотриманням журналістських стандартів, може надавати рекомендації тільки після детального аналізу програми й не втручається в щоденну редакторську роботу. Суспільно-політичні ток-шоу рекомендуємо робити щотижнево в рамках проекту «Тема дня» в Закарпатській області (угорською мовою) і Чернівецькій області (румунською мовою) або українською мовою залежно від гостей і тематики ефірів. Відповідальність за якість цього контенту лежить на випусковому редакторі суспільно-політичного мовлення відповідної філії.

Контент просвітницького та розважального напряду мовами національних меншин у структурі ПАТ «НСТУ» визначає три нові формати.

Перший – залучення працівників редакцій мовами національних меншин до створення і ведення рубрик у щоденних ранкових шоу Закарпатської, Чернівецької та Одеської філій у прямому ефірі (з урахуванням формату й аудиторії ранкового шоу).

Другий – виробництво нової щотижневої програми про культуру, мову, історію та традиції у записі мовою національної меншини з українськими субтитрами.

Третій – використання музичних творів мовою нацменшин в ефірі регіональної філії з дотриманням чинного законодавства у сфері авторських прав.

Усі типи програм мають пройти експертизу в генеральних продюсерів напрямів на предмет відповідності вимогам просвітницького і розважального мовлення ПАТ «НСТУ».

План впровадження визначених завдань передбачає послідовність дій і відповідне фінансування на кожному етапі, враховуючи загальний контекст суспільних змін:

- *інтеграція редакцій мовами нацменшин в основні процеси філій;*
- *підвищення кваліфікації працівників редакцій мовами нацменшин;*
- *покращення технічного ресурсу філій.*

У перспективі, за умови достатнього фінансування, ПАТ «НСТУ» планує відкриття додаткових редакцій мовами нацменшин у складі журналістської одиниці в Маріуполі (контент грецькою мовою), Житомирі (контент чеською мовою), Львові (контент польською мовою) для налагодження тісної інформаційної співпраці між зазначеними національними спільнотами й забезпечення відповідних філій контентом просвітницького і розважального напрямку мовами національних меншин в одному з доступних форматів. Відбір на ці посади проведуть на конкурсній основі із залученням до кастингу представників відповідної національної меншини.

Контент про національні меншини – регіональне мовлення

Окрім контенту мовами національних спільнот, Суспільний мовник буде підтримувати виробництво програм про національні спільноти. Це теперішні й нові програми, головне завдання яких – популяризувати міжетнічний діалог, повагу до різних національних спільнот, а також знайомити глядачів із культурою, традиціями, історією та сучасністю національних меншин, які проживають на території України. Мова таких програм – українська, герої таких програм можуть розмовляти рідною мовою із субтитруванням українською.

В умовах відсутності актуальних досліджень у сфері національного складу країни, ПАТ «НСТУ» пропонує провести додатковий Творчий відбір проектів для всіх регіонів України з цієї тематики з метою визначення потреб спільнот у кожному регіоні. За результатами конкурсу – налагодити співпрацю

й відібрати найкращі команди для залучення в роботу координаційного центру мовлення нацменшин.

Контент про національні меншини – загальнонаціональне мовлення

Задля задоволення потреб національних меншин, які проживають дисперсно на всій території України, для підняття тем національних меншин на загальнонаціональний рівень, а також задля інтеграції всіх членів суспільства незалежно від національної ідентичності, ПАТ «НСТУ» планує створити координаційний центр мовлення нацменшин у центральній дирекції. Координаційний центр стане місцем, до якого з усіх куточків України буде надходити інформація про найбільш важливі для кожної спільноти події. За поданням координаційного центру загальнонаціональний мовник (УА: КУЛЬТУРА) буде створювати програми вищої якості, позаяк володіє кращим обладнанням і має в своєму арсеналі фахові кадри, які проблематично знайти в регіонах (наприклад, режисерів або операторів-постановників для зйомок документальних фільмів). До співпраці з координаційним центром планують залучити регіональних працівників Суспільного мовлення та представників національних меншин.

Регіональні редакції мовами національних меншин не входять до складу координаційного центру в центральній дирекції і залишаються окремими структурними підрозділами в складі регіональних філій.

Координаційний центр

Центральна редакція: м. Київ (у складі УА: КУЛЬТУРА).

Функції: збирає та аналізує інформацію від регіональних представників, розробляє календарно-тематичний план на рік, співпрацює з міжнародним департаментом для пошуку додаткового фінансування за рахунок грантів.

Склад: редакторська група.

Про очікувані результати

Впровадження концепції в повному обсязі сприятиме створенню єдиного інформаційного простору і забезпеченню всіх необхідних умов для реалізації мовних і культурних прав представників національних меншин у сфері медіа.

У Закарпатській і Чернівецькій філіях вироблятимуть щоденні новини мовами національних меншин. Якісний інформаційний контент створюватиме умови для належного інформування всіх мешканців регіону.

У Закарпатській і Чернівецькій філіях вироблятимуть щотижневі суспільно-політичні ток-шоу з використанням мов національних меншин залежно від тем і гостей ефірів. Щотижневі ток-шоу стануть майданчиком для діалогу з метою пошуку рішень спільних проблем, що постають перед мешканцями регіону.

У Закарпатській, Чернівецькій та Одеській філіях буде створено / оновлено й запущено культурно-просвітницькі програми мовами національних меншин у форматі, визначеному цим документом.

Залучення до співпраці із Суспільним фахових журналістів у Маріуполі, Житомирі та Львові дасть змогу задовольнити інформаційні й культурні потреби грецької, польської та чеської спільнот.

Відкритий Творчий відбір проектів про національні меншини на замовлення ПАТ «НСТУ» дасть змогу різним етнічним спільнотам реалізувати потреби в медіа через регіональні філії.

Створення координаційного центру дасть змогу:

- покращити комунікацію, забезпечивши прямий доступ організацій, що представляють нацменшини, до відповідальних за цю тематику співробітників;
- покращити якість контенту про національні меншини, виробленого на національному рівні для розміщення на всіх платформах ПАТ «НСТУ»;
- гарантувати прозоре використання бюджетних і грантових коштів.

Забезпечення вільного та безконфліктного розвитку мовної самобутності національних меншин України засобами Суспільного мовника можливе лише за умови достатнього фінансування ПАТ «НСТУ» в цілому.

Принцип того, що держави мають підтримувати телерадіомовлення мовами меншин на суспільних мовниках, відображений у низці міжнародно-правових документів. Таким чином, належне фінансування Суспільного мовника, визначене Законом України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України», є запорукою своєчасної реалізації викладених у концепції завдань і засад.